

Дяківнич Р.Й.

аспірант,

Львівський національний університет
імені Івана Франка

ІНСТИТУТ «СТАРШОГО ПАРУБКА» В МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДАХ ОПОЛЯН КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Однією з характерних ознак громадського життя українських селян традиційно була автономія за статтю (чоловіки/жінки), сімейним (одружені/неодружені) та економічним (заможні, середнього достатку та бідні господарі, а також наймити) становищем, віком (старші чоловіки та жінки, молодь, діти) [4, с. 24]. У цьому контексті особливо чітко виділялася саме молодь, яка об'єднувалась у таку підсистему традиційної сільської громади, як молодіжні громади [6, с. 410]. Кожна молодіжна громада своєю чергою складалася з двох частин – парубочої та дівочої (була певним чином підпорядкована парубочій) громад, до яких власне і належала молодь юнацького віку [5, с. 33].

Структура традиційних молодіжних громад у загальних рисах нагадувала структуру сільської громади загалом. Так, кожна парубоча громада мала свого ватажка («отамана», «березу», «старосту», «старшого парубка»), посада якого до початку ХХ ст. була виборною; усі члени громади обирали його загальним голосуванням терміном на рік. Якщо «старший парубок» не міг впоратися зі своїми обов'язками, його зміщували з посади до завершення каденції, якщо ж навпаки – переобирали декілька років поспіль [3, с. 58]. Російська дослідниця Тетяна Агапкіна зазначає, що лідерами молоді ставали переважно найбільш гідні, вродливі та жваві хлопці й дівчата, які, крім цього, походили із шанованих та поважних сімей [2, с. 478].

На території всього Центрально-Східного історико-етнографічного регіону України «старшим парубком» найчастіше обирали хлопця з поважної та заможної родини. Сучасний український дослідник Василь Балушок пояснює, що заможність у цьому випадку бралася за основу тому, що в разі розтрати громадських коштів такий «отаман» міг відшкодувати збитки в повному обсязі [3, с. 68].

На досліджених теренах Опілля поки що не вдалося зафіксувати відомостей про існування в місцевих парубочих громадах у першій половині ХХ ст. посади виборного керівника, який представляв молодіжне товариство перед сільською громадою. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. його функції виконували декілька хлопців (зазвичай найстарші за віком), які добре знали всі парубочі звичаї та обряди: *«В нас в той час були два старші хлопці, які керували [гуртом]... Були два старші хлопці... Як вони сказали, так мало бути...»* (с. Бачів Перемишлянського р-ну Львівської обл.) [1, арк. 63].

До головних обов'язків очільників гурту належали відстоювання інтересів молодіжної громади (як парубочої, так і дівочої її частин) перед загальною сільською громадою, вирішення різноманітних непорозумінь (у разі їхнього

виникнення) між молоддю, організація дозвілля. Так, на Опіллі саме керівники парубочої громади відстоювали право хлопців чинити збитки у ніч на Івана Купала чи Андрія, адже вони доволі часто викликали осуд та невдоволення сільської громади. Одним із головних обов'язків керівництва парубочої громади було забезпечення порядку під час молодіжного дозвілля – на «вечерницях», «музиці» й «вулиці». Так, респонденти зі с. Бачів Перемишлянського району згадують, що під час «музики» часто виникали різноманітні конфлікти (наприклад, сутички між місцевими парубками та хлопцями із сусідніх сіл чи між хлопцем і дівчиною у випадку, якщо вона не хотіла з ним танцювати), і саме очільники гурту врегульовували такі ситуації. Їхній авторитет при цьому мав бути беззаперечним, а слово – вирішальним: *«Як вони сказали, так мало бути»* [1, арк. 63]. Зважаючи на це, до кандидатів на керівників парубочих громад ставили значну кількість вимог. Вони мали відзначатися фізичною силою, спритністю, сміливістю, бути вправними організаторами, а також володіти необхідними моральними якостями: бути чесними, справедливими та врівноваженими. Крім цього, до їхніх бажаних характеристик належало вміння організовувати парубочі бешкети [6, с. 58-59].

Отже, можна стверджувати, що наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. на території Опілля у житті і функціонуванні традиційних парубочих та дівочих громад відбувалися істотні зміни, що можна пояснити певним зменшенням рівня формалізованості молодіжного спілкування загалом. Так, у структурі парубочих громад продовжував існувати інститут виборного лідера – «старшого парубка», проте реально це вже був своєрідний колегіальний орган, до складу якого входили найбільш авторитетні та досвідчені (у спілкуванні з громадою села, місцевою владою, дівчатами) хлопці, що регулювали відносини всередині молодіжної громади, між молоддю та місцевою владою, керували організацією молодіжних свят, забезпечували виконання необхідних громадських робіт (ремонт доріг, копання криниць, охорона посівів від шкідників, допомога вдовам і сиротам тощо), тобто по суті, брали активну участь у налагодженні нормального функціонування сільської громади загалом.

Список використаних джерел:

1. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ імені Івана Франка). – Ф. 119. – Оп. 17. – Спр. 474-Е (Польові етнографічні матеріали до теми «Традиції дошлюбного спілкування української молоді», зафіксовані студенткою третього курсу Дяківнич Роксоланою Йосифівною 5–14 липня 2013 р. у Перемишлянському районі Львівської області, Рогатинському районі Івано-Франківської області та Бережанському районі Тернопільської області). – 188 арк.
2. Агапкина Т.А. Мифопоэтические основы славянского народного календаря. Весенне-летний цикл / Т.А. Агапкина – Москва: Индрик, 2002. – 816 с.
3. Балушок В. Молодіжні громади та обряди ініціацій в традиційному селі / Василь Балушок // Народна культура українців: життєвий цикл людини: історико-етнологічне дослідження: У 5 т. / [наук. ред. М. Гримич]. – К.: Дуліби, 2010. – Т. 2: Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура. – С. 56–96.
4. Горинь Г.Й. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.) / Г.Й. Горинь. – К.: Наукова думка, 1993. – 199 с.

5. Кувеньова О.Ф. Громадський побут українського селянства: історико-етнографічний нарис / О.Ф. Кувеньова. – К.: Наукова думка, 1966. – 137 с.

6. Пономарьов А. Традиції дошлюбного спілкування / Анатолій Пономарьов // Українці: Історико-етнографічна монографія у 2-х книгах / [За ред. А. Пономарьова]. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – Т. 2: Духовна культура. – С. 410 – 418.

Ковальська Г.Б.

аспірант,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

РОБОТА БАКТЕРІОЛОГІЧНИХ ЛАБОРАТОРІЙ КОМІТЕТУ ПІВНІЧНОГО ФРОНТУ ВСЕРОСІЙСЬКОГО ЗЕМСЬКОГО СОЮЗУ

Перша світова війна, що почалася в 1914 р., із самого початку дала величезну кількість поранених і хворих військовослужбовців, викликала різке погіршення санітарного стану Російської імперії і спричинила поширення епідемій як на фронті, так і в тилу. Санітарні служби країни виявилися невідповідними до таких масштабів епідемічних захворювань. На допомогу їм прийшли громадські благодійні організації, які надавали допомогу воїнам і цивільному населенню. Зокрема, найбільш відчутною виявилася діяльність такої громадської організації як Всеросійський земський союз (ВЗС).

Різні аспекти медико-санітарної справи були досліджені російськими й українськими вченими. Так, боротьба Земського союзу з епідеміями відображена в науковому доробку російських істориків К. Є. Баженової [1] та Т. О. Кобзевої [2]. У дисертації А. В. Патрушева проаналізовано розвиток земської охорони здоров'я у Вятській губернії, де звернуто увагу на епідемічну ситуацію та методи боротьби земств із захворюваннями [3]. В українській історіографії окремі аспекти цієї теми розглянуто в узагальнювальній монографії О. П. Реєнта і О. В. Сердюка [4], у працях О. М. Доніка [5] та Н. І. Загребельної [6]. У публікації В. О. Сологуба проаналізовано епідемічний стан м. Вінниці під час Першої світової війни та досліджено основні заходи місцевої влади для боротьби з інфекційними захворюваннями [7].

Ще в 1915 р. в Петрограді при Жіночому медичному інституті Комітет Північного фронту Всеросійського земського союзу заснував Центральну хіміко-бактеріологічну лабораторію, яка повинна була виробляти різні запобіжні щеплення, а також виготовляти потрібні для цього вакцини. Лабораторія працювала під загальним керівництвом професора Д. К. Заболотного.

Наукова діяльність лабораторії була зосереджена на дослідженні можливості одночасного щеплення змішаними вакцинами, що давало б значну економію часу та коштів при забезпеченні військ ліками від найбільш небезпечних епідемій – тифу, холери та паратифів. Після позитивного вирішення проблеми користування